پوهندوی آصف بهاند ۲۰۲۰/۰۲/۱۹

په پردی چاپیریال کې

د کوچنیانو ادبیات او مورنۍ ژبه

لومړۍ برخه

هر کال د فبرورۍ پر یوویشتمه د مورنۍ ژبې ورځ لمانځل کېږي. د نړۍ په ګوټ، ګوټ کې هغه خلک چې له خپلې مورنۍ ژبې سره مينه لري او غواړي چې ژبه يې له نوی تکنالوژۍ او د وخت او زمان له غوښتنو سره سم ګام اوچت کړي، لا پسې غني شي؛ دا ورځ په شاندارو مراسمو داسې لمانځي چې په تېر يوه کال کې يې د تخليق، څېړنې او ژباړې په برخه کې د خپلې ژبې له پاره څه کړي دي او د دې يادونې کېږي چې د دوی ژبه څومره د نوي تکنالوژۍ دايرې ته ورننوتې ده او په عام ډول د خپلو هغو کارونو يادونه کوي چې د خپلې ژبې د غنا له پاره يې کړي دي.

موږ هر يو بايد دا پوښتنه له ځيل سره مطرح کړو چې:

موږ خپلې مورنۍ ژبې ته څه کړي دي؟

زموږ په وطن او ټولنه کې د جګړې اور او وير، په لسګونو سونامي ګانې رامنځ ته کړې او بې شمېره غميزې يې په ميراث پرېښې دي، داسې چې زموږ څو نسلونه يې د اور خوراک کړل او هغه چې د دې سونامي ګانو له مرګونو څپو نه نيم ژواندي پاتې دي له بيلابيلو ستونزو سره لاس ګريوان دي. د جګړې او له جګړې د را زېږېدلو سونامي ګانو د زور او تاو په وجه يو شمير وطنوالو خپل کلي کورونه، نغري، هديرې او هر څه په ځای پرېښودل، بهر ته يې يوازې د سر د خلاصون په تمه مخه کړه.

تللي خلک په بهر ملکونو کې له رنګارنګ ستونزو سره مخ شول، چې تر ټولو لويه غميزه او ستونزه يې د نورو ټولنو د کلتورونو تر فشار لاندې او ډير ځلې د کورنيو د مشرانو د بې غورۍ په وجه د مورنۍ ژبې او په عام ډول د خپل کلتور د ډيرو برخو له لاسه ورکول دي.

د بهر ميشتو افغانانو له ژوند نه چې کوم ښکلی انځور دننه په افغانستان کې د خلکو د ذهن په ګالرۍ کې رسم شوی دی، دا سم او ښکلی نه دی، نه يې منفي اړخ سم دی او نه يې مثبته خوا. ژوند په هر ځای او هره ټولنه کې چې وي، منفي او مثبت اړخونه لري او زموږ افغانانو د ناکامۍ يو دليل دا دی چې هر چيرې او په هر څه کې ډير اِفراط او تفريط کوو.

په پرمخ تللو هيوادونو کې ژوند رنګينې لري، خو ستونزې يې هم ډيرې او چاقې دي. په هغو ټولنو کې د اِنټګريشن (integration) يا په ټولنه کې جذبيدل او د هغو له قوانينو سره ځان برابرول، لړی نه، ښې ډيرې ستونزې لري؛ هغه هم يو ه شرقي او د بيلې عقيدې درلودونکي انسان ته. په افغانستان غونډې يو چاپيريال کې زيږيدلی، را لوی شوی انسان ته او بيا په اروپا غونډې يوې ټولنه کې ټول عمر ژوند کول، داسې يوه بوټي ته ورته وګڼئ چې له ګلانو او رنګينيو نه يې ازغي او بد رنګي زښته ډيره ده.

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکنې د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

په داسي ټولنو کې زیږیدلي او زیږیدونکی نسل ته که مشران پام و نه کړي، هماغسي لویږي لکه د هغي ټولني وګړي او دا نوي ورغلي خلک تر څو چي ځان له هغي ټولني او د هغو له قوانینو سره جوړوي، یا د لیونتوب پولي ته ور رسیدلی وي او یا هم دومره وخت وربانديِ تیر وي چي نور د کهولت خزان وهلي بڼ ته ور ننوتی وي.

په دې لیکنه کې د همدغو ترخو واقعیتونو په نظر کې نیولو سره کوم تصویر چي زه له افغانستان نه د باندې د افغان ماشومانو او کوچنیانو د روزني، مورنی ژبې د زدکړې، د فرهنګ د ساتلو او د کوچنیانو د ادبیاتو په برخه کې وړاندې کوم، همدا اوس وایم چي منفي اړخ یې ډیر دی. ما دې څوک د ډیر خوشبین او ډیر بد بین په تور نه رنګووي، دا یو تریخ واقعیت دی او لکه د سقراط جام، اوس افغانانو ته ور په برخه دی.
کله چي یو ماشوم، کوچنی یا تنکی زلمی د وطن پریښودلو ته اړ کیږي، نو د باندې له وطن نه، که لرې وطن وي که کوم نږدې هیواد، په لومړي ګام کې د مورنۍ ژبې زکړه، ساتل او پالل ور ته ډیر اړین وي او وروسته له هغه نه په مورنۍ ژبه بانديِ ورته د مطالعي او د کوچنیانو د ادبیاتو لوستل مطرح وي.

په وطن کې د ټوپک د شپیلی د سُر کیدو، د جګړې د اور د تودیدو او ځینو نورو دلایلو پر بنا د ډیری افغانانو منده ګاونډیو هیوادونو ایران او پاکستان ته وه، چي شمیر یې میلیونونو تنو ته رسیده.

په ایران کې خو یې په ډیرو ځأیونو کې افغان کوچنیانو او ځوانانو ته، ښوونځي او پوهنځي ته د تګ اجازه هم نه ورکوله او د ژوند په هره چاره او هر ځای کې دوی ته د «آشغال» خطاب شوی او که چیری کومي سلني ماشومانو کوم ټولګي ته د تګ چانس تر لاسه کړی هم وي، په داسي چاپیریال کې به و چي یو توری به هم د دوی د ژبې او عقیدې ، تاریخ او جغرافیې هلته نه و. د مورنی ژبې، خپله خوښو زدکړو او یا د ماشوم پالني، روزني او د کوچنیانو د ادبیاتو خو لا پوښتنه هم باید و نه شي.

ایران ته که افغان د کار له پاره تللی دی او که د سر ساتلو په موخه، په هر حالت کې دی دومره په عذاب شوی چي په پای کې د کوم مظلوم افغان له ذهن او ضمیر نه داسي غږ را پورته شوی دی چي د شکایت او بغاوت غږ ورته ویلای شو چي فیروز کندوزي نومي سندرغاړي بیا په خپل خواږه غږ زمزمه کړی هم دی.

په پاکستان کي هم د پاکستاني قوانینو په چو کاټ کي او په افغانانو بانديِ د حاکم اِفراط له وجي په هغو کتابونو او درسي موادو کي چي دوی استفاده ور نه کوله، داسي څه نه شته چي ماشوم دې له پر مختللو علومو او عصري ژوند سره آشنا کړي. هغه کتابونه او درسي مواد چي ما لیدلي دي هلته درسي پروګرام داسي برابر کړای شوي و چي تر مثبتو موادو منفي په کي ډیر ځاي پر ځای شوي وو. همدې موادو ته په کتو سره، په دې اړوند ما د ۲۰۱۲ کال په پیل کې د یوې مقالي په ترڅ کې داسي لیکلي وو:

«هلته په افغانستان کي زموږ د کوچنیانو او زلمیانو په غوږونو کي د ښوونکي د غږ پر ځای، د قومندان آمرانه چیغي آزانګي کوي. اوس زموږ ماشومانو او زلمیانوته د الف او ب د زدکړې پر ځای د ډزو کولو لارښوونه کیږي، دا دی زموږ سرنوشت او دادی زموږ ښوونه او روزنه. په ګاونډیو هیوادونو کې چي کوم ښوونځي او پوهنځي پرانستل شوي وو، هغه هم د سیاست او مذهب په رنګ رنګول شوي وو. هلته هرې مذهبي او سیاسي ډلې هڅه کوله چي خپل افکار او عقاید تدریس کړي او د خپلو نظامي اهدافو د تر سره کولو له پاره، په لومړي ګام کې د ماشومانو او تنکیو زلمیانو په ذهنونو کې د جګړې، وسلې او وژنې مفاهیم ځای پرځای کړي. د دغو ښوونځیو او پوهنځیو په درسي کتابونو کې هیڅکله زده کوونکو ته د خپل وطن تاریخ، ملي ګټو، تمدن او علمي پرمختګونو په باب، څه نه لیکل کیدل، مورنۍ ژبه او ملي کلتور اصلاً مطرح هم نه وو. د دغو ښوونځیو په یو درسي کتاب کې مي ولوستل:

«ت = ټوپک،

ج = جهاد،

م = مجاهد،

ټ = ټانک،

و = وژل،

او...»

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

د مورنۍ ژبې او په مورنۍ ژبه باندې د سواد د زدکړې مسأله او ورسره د کوچنیانو ادبیات مطرح کېدل؛ په اروپايي هېوادونو کې، د هر هېواد د ځانګړو قوانینو په چوکاټ کې مطالعه کېدای شي، خو بیا هم دا د هر هېواد په هغو خلکو پورې تړلې ده چې دلته د مهاجر په توګه ژوند پیل کوي، په تېره د کورنۍ په مشرانو پورې یې اړه لري چې تر کومې اندازې دوی له خپل وطن، تاریخ، خپل کلتور، خپلې مورنۍ ژبې سره مینه ساتلې ده او د هغو په زدکړه کې څومره د کوربه هېواد له امکاناتو نه استفاده کولای شي. د اروپايي هېوادونو په سیمه کې، په تېره ډنمارک کې د زدکړو، هر ډول امکانات شته، دا په هر چا پورې اړه لري چې استفاده ور نه کولا شي که نه.

نور بیا

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ